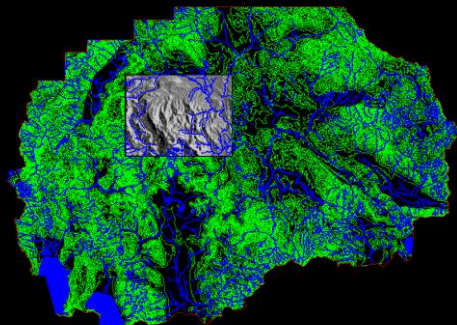
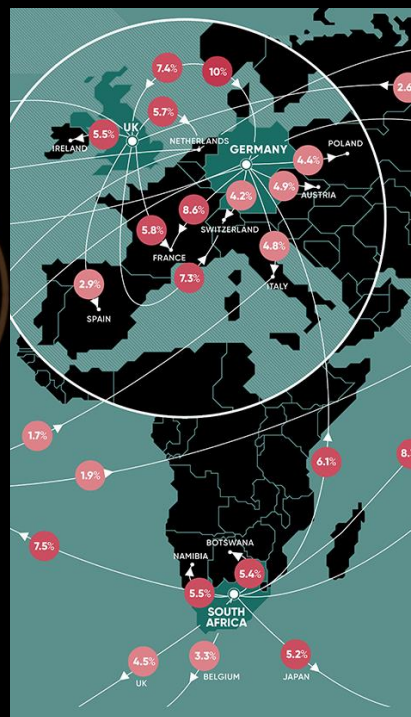

ЕКОНОМСКА ГЕОГРАФИЈА

РИСТЕ ТЕМЈАНОВСКИ

Ристе Темјановски

ЕКОНОМСКА ГЕОГРАФИЈА

второ изменето и дополнето издание

Штип, 2021

Ристе Темјановски

ЕКОНОМСКА ГЕОГРАФИЈА

второ изменето и дополнето издание

Автор

Проф. д-р Ристе Темјановски

ЕКОНОМСКА ГЕОГРАФИЈА

Рецензенти

Проф. д-р Никола Димитров

Проф. д-р Круме Николоски

Лектор:

Толе Белчев

Уредник:

Ристе Темјановски

Техничко уредување:

Ристе Темјановски

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Објавено во е-библиотека:

<https://e-lib.ugd.edu.mk>

DOI: [DOI https://www.doi.org/10.46763/9786082448176](https://www.doi.org/10.46763/9786082448176)

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

911.3:33(075.8)

ТЕМЈАНОВСКИ, Ристе

Економска географија [Електронски извор] / Ристе Темјановски. - 2.
изменето и дополнето изд. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Економски
факултет, 2021

Начин на пристапување (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/1000>. - Текст во ПДФ
формат, содржи 300 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на
изворот на ден 31.08.2021. - Фусноти кон текстот. - Биографски податоци за
авторот: стр. 298-299. - Библиографија: стр. 282-297

ISBN 978-608-244-817-6

а) Економска географија -- Високошколски учебници

COBISS.MK-ID 54807045

Сите права се заштитени. Ниту еден дел од оваа книга не може да биде репродуциран или пренесен во било која форма или со кои било средства, електронски или печатени, вклучувајќи фотокопирање, преснимување или чување во информациски системи, без претходна писмена дозвола од авторот или издавачот.

Оваа книга е одобрена за учебник со Одлука бр. 1202-117/4 - 01.10.2021 год. од Наставно-научниот Совет на Економскиот факултет при Универзитетот Гоце Делчев - Штип

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Проф. д-р Ристе Темјановски

ЕКОНОМСКА ГЕОГРАФИЈА

второ изменето и дополнето издание

Штип, 2021

ПРЕДГОВОР

Електронскиот учебник **Економска географија** е во согласност со наставните програми што се изучуваат на *Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев„- Штип*.

Според својата содржина, опфат, структура и методологија, книгата е структурирана и адаптирана да им служи пред сè на студентите од економските факултети за изучување на наставната дисциплина Економска географија. Главна цел на книгата е да даде основа за разбирање и совладување на теоретските и актуелни случувања и диспропорции на глобалните и регионалните економски процеси. Диспаратот во стопанската развиеност се претвори во еден од најкрупните проблеми на развојот на современиот свет, па оттука и нагласениот интерес за истражување на територијалната разместеност на одредени важни ресурси, вклучувајќи го и човечкиот, производствената структура на одделни земји и региони, дистрибутивните канали од производствените до потрошувачките центри итн., кои имаат доминантно место во меѓународните прометни текови.

Во содржината се опфатени определени теоретски и методолошки знаења и искуства кои се неопходни за согледување на основните карактеристики и законитости во развојот на економските системи на одделни земји или региони.

Концепцијата на книгата е базирана на современи и актуелни случувања и проблеми, со соодветна поврзаност на современите и актуелни состојби на стопанските движења во светот, со цел на што поедноставен начин и низ практични примери, студентите да можат без тешкотии да ја совладаат оваа материја. Во книгата се разработени историскиот развој на економската географија, разместеноста на одделни суровини и производи, како и современите текови на капиталот. Со овој труд се настојува да се истакне и потребата за објективна научна анализа на економско-географските прашања, особено прифатени и применливи во научните истражувања на бројни економисти и нобеловци во светот. Дадена е критичка анализа и оценка за последиците од актуелните случувања во непланско и деградирачко искористување на одредени суровини и нивната рефлексija врз глобалните економски текови.

Во изготвувањето на учебникот Економска географија, е консултирана широка литература, од најразлични области: економска историја (појавата на локационите фактори и нивна компарација со современите модели за разместеност на индустријата), демографијата (за разместеноста и бројната состојба за најважниот ресурс - човекот), просторната економија, меѓународната економија, економика на индустријата, економика на сообраќајот, економика на одделни регионалните групации и алијанси, политичката економија (глобалните и политичко-економски влијанија), со единствена цел изворно и компетентно презентирање на материјата.

Економската географија е област во која мошне брзо се манифестираат промени во динамиката и просторната организација на производството и услугите. Оттука и актуелноста од постојното следење и презентирање на состојбите, промените и причините за ваквите случувања во светското стопанство. Обемноста и разновидноста на производството на светското стопанство ја наметна потребата да се издвојат и прикажат само поголем дел од суровините, производите и услугите, кои имаат доминантно место во меѓународните прометни текови.

Чувствувам неизмерна потреба да изразам искрена благодарност на стручната помош и искрените совети на рецензентите проф. д-р Никола Димитров и проф. д-р Круме Николоски кои помогнаа во дефинирањето на стручните термини и со чија помош овој труд го доби овој финален облик.

Благодарност упатувам и кон проф. д-р Толе Белчев, кој несебично одвои доволно време и енергија, и со максимално внимание и трпение да го прочита и стручно коригира овој труд.

Длабока наклонетост, почит и благодарност изразувам особено кон мојот драг професор д-р Александар Стојмилов, со чија помош овој труд го доби овој финален облик. Неговата научна продлабоченост и интуитивност оставија длабок белег и препознатливост во пишувањето на оваа материја.

Најпосле сакам во овој труд да ја истакнам значајната стимулативна улога на Универзитетот „Гоце Делчев“, во доменот на научните истражувања како и професионалната подготвеност напишаните трудови да ги направи достапни во јавноста. Ваквите трудови според наше мислење претставуваат неисцрпно богатство врз кое може да се базира научното и стручно творештво на помладите генерации.

Скопје, септември 2021 год.

Авторот

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР.....	8

СОДРЖИНА.....	10

1. ЕКОНОМСКО ГЕОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ И ГЛОБАЛНИТЕ ПРОМЕНИ И ПРЕДИЗВИЦИ 16

1.1. ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКАТА НАУКА КАКО ЕКОНОМСКА РЕАЛНОСТ	18
1.1.1. <i>Економската географија и современите општествени промени</i>	20
1.1.2. <i>Глобалните предизвици и Република Северна Македонија</i>	21

2. ПОЈАВА, РАЗВОЈ И СОВРЕМЕНИ ПРОЦЕСИ НА ЕКОНОМСКАТА ГЕОГРАФИЈА..... 28

2.1. ПОЈАВА, РАЗВОЈ И ПОИМНО ДЕФИНИРАЊЕ НА ЕКОНОМСКАТА ГЕОГРАФИЈА	29
2.2. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ НА ЕКОНОМСКАТА ГЕОГРАФИЈА ВО СИСТЕМОТ НА ЕКОНОМСКИ НАУКИ.....	34

3. МЕТОДОЛОГИЈА НА ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА..... 42

3.1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП ЗА АНАЛИЗИРАЊЕ ОДДЕЛНИ ПОЈАВИ ВО ЕКОНОМСКАТА ГЕОГРАФИЈА.....	42
1. <i>Дијалектички метод</i>	43
2. <i>Историско-генетскиот метод</i>	44
3. <i>Математичко-статистички метод</i>	45
4. <i>Аналитичко-синтетички метод</i>	45
5. <i>Метод на компарација</i>	46
6. <i>Квантитативна анализа</i>	47
7. <i>Спектарен метод</i>	47
8. <i>Теорија на графови</i>	47
9. <i>Картографски методи</i>	50
10. <i>Географски информациона системи</i>	51
11. <i>Метод на прогнозирање</i>	53
3.2. ПРИМЕНА НА НАЦИОНАЛНАТА КЛАСИФИКАЦИЈА НА ДЕЈНОСТИ ВО ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА	56
3.3. НОМЕНКЛАТУРА НА ТЕРИТОРИЈАЛНИ ЕДИНИЦИ ЗА СТАТИСТИКА.....	59
3.3.1. <i>Основни принципи за поделба на НУТС региони во ЕУ</i>	60
3.4. ИЗБОРОТ НА ЗЕМЈАТА И ВРЕМЕНСКИОТ ПЕРИОД ВО ИСТРАЖУВАЧКИТЕ ПРОЦЕСИ.....	64
3.5. КРИТЕРИУМИ ЗА ИЗБОРОТ НА СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ВО ПРИКАЖУВАЊЕТО НА ОДРЕДЕНИ ЕКОНОМСКИ ПОЈАВИ.....	64

4. РАЗВОЈ НА СОВРЕМЕНИТЕ ТЕОРИСКИ КОНЦЕПЦИИ ЗА РЕГИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ..... 70

4.1. ОСНОВНИ ПОСТАВКИ НА ТЕОРИИТЕ НА ЛОКАЦИЈА И ПРОСТОРНАТА РАЗМЕСТЕНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО	70
4.2. ЛОКАЦИОНО ЗНАЧЕЊЕ НА ТРАНСПОРТНИТЕ СИСТЕМИ	75
4.3. ТЕОРИЈАТА НА ПОЛОВИ НА РАСТОТ	79
4.4. ЦЕНТРИ И ОСОВИНИ НА РАЗВОЈОТ.....	81
4.5. СОВРЕМЕНИ ФОРМИ НА ЛОКАЦИЈА - МОДЕЛ НА КЛАСТЕРИ	82
4.5.1. Кластери и економската географија.....	82
4.5.2. Бизнис инкубатори и научни паркови	86
4.5.3. Изборот на локација на бизнис инкубаторите.....	87
4.5.4. Научни паркови.....	89

5. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА СВЕТОТ 94

5.1. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО СВЕТОТ.....	94
5.1.1. Број и разместеност на населението во светот.....	95
5.1.2. Природно движење на населението	95
5.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	98
5.3. ОСТАНАТИ ДЕМОГРАФСКИ СТРУКТУРИ	105
5.4. НАСЕЛЕНИЕТО КАКО ФАКТОР НА СТОПАНСКИОТ РАЗВОЈ	106

6. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЗЕМЈИТЕ СПОРЕД СТЕПЕНОТ НА ЕКОНОМСКА МОЌ 110

6.1. ПОДЕЛБА СПОРЕД ЕКОНОМСКИОТ СТАТУС	110
6.2. ЕКОНОМСКАТА ГЕОГРАФИЈА И МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА	114
6.2.1. Состојби на светските трговски движења	114
6.2.2. Отвореноста на земјите во трговската размена	117
6.2.3. Правци на меѓународната трговија.....	122
6.2.3.1. Надворешно-трговската размена на стоки за ЕУ	124
6.2.4. Економската политика како регулатор на движењето на капиталот....	128
6.2.5. Регионални економски интеграции и регионални трговски политики.....	129
6.2.5.1. Организација за европска економска соработка (ОЕЕС)	130
6.2.5.2. Совет на заемна економска помош (СЕВ).....	130
6.2.5.3. Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ)	131
6.2.5.4. Европска економска заедница (ЕЕЗ) / Европска унија (ЕУ).....	132
6.2.5.5. Европската асоцијација за слободна трговија (ЕФТА)	133
6.2.6. Современи регионални интеграции со посебен осврт на транзиционите економии.....	133
6.2.6.1. Западен Балкан	136
6.2.6.2. Останати економски и регионални групации во светот	137
6.2.6.2.1. Северноамериканската зона за слободна трговија - НАФТА (North American Free Trade Agreement - NAFTA).....	137
6.2.6.2.2. МЕРКОСУР.....	139
6.2.6.2.3. Здружението на Југоисточна Азија АСЕАН	140
6.2.6.2.4. ОПЕК.....	140
6.2.6.2.5. БРИК(С)	141

7. АЛОКАЦИЈАТА НА РЕСУРСИ КАКО ВАЖЕН ФАКТОР ЗА ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ..... 148

7.1. АЛОКАЦИЈА НА РЕСУРСИТЕ	148
7.2. ЕНЕРГЕТСКИ РЕСУРСИ	151
7.2.1. Фосилни горива.....	153
7.2.1.1. Нафта	153
7.2.1.2. Природен гас	162
7.2.1.3. Јагленот како енергетски извор и предмет на меѓународната трговија.....	165
7.2.1.4. Хидроенергија - производство и просторна организација	168
7.2.1.5. Атомска енергија	170
7.3. МЕТАЛУРГИЈА.....	172
7.3.1. Црна металургија	172
7.3.1.1. Светски резерви и географска разместеност на појавите на железна руда	173
7.3.2. Обоена металургија	175
7.3.2.1. Алуминиум.....	175
7.3.2.2. Бакар.....	177
7.3.2.3. Олово и цинк	180
7.4. МАШИНСКА ИНДУСТРИЈА.....	182
7.5. АВТОМОБИЛСКА ИНДУСТРИЈА.....	183
7.6. ХЕМИСКА ИНДУСТРИЈА.....	187
7.7. ФАРМАЦЕВТСКА ИНДУСТРИЈА.....	189
7.8. ИНФОРМАТИЧКА ИНДУСТРИЈА	193
7.8.1. Големина на глобалниот дигитален пазар	193
7.8.2. Новата економија во дигиталната ера.....	199

8. СООБРАЌАЈ..... 212

8.1. <i>Транспортот како посебна стопанска дејност.....</i>	<i>213</i>
8.2. <i>Улогата и значењето на транспортот во општествениот развој.....</i>	<i>214</i>
8.3. <i>Историски развој на транспортот.....</i>	<i>215</i>
8.4. <i>Современа етапа на транспортната проблематика.....</i>	<i>219</i>
8.5. <i>Сообраќај: видови, класификација, организација.....</i>	<i>220</i>
8.5.1. Патен сообраќај	221
8.5.1.1. Меѓународна патна мрежа.....	223
8.6. Железнички сообраќај	226
8.7. Морски сообраќај	229
8.7.1. Видови пловидби	230
8.8. Воздушен сообраќај.....	236
8.9. Цевководен сообраќај	238

9. ТУРИЗАМ

246

9.1. Фактори и критериуми за користење на туристичките простори.....	247
9.2. Проекција за развој на туризмот во одредена туристичка средина.....	249
9.3. Регионална дистрибуција на меѓународниот туристички промет	250

10. ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ 258

10.1. ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ И ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	259

10.2. КРУЖНА ЕКОНОМИЈА НАСПРОТИ НЕОДРЖЛИВИОТ КОНЦЕПТ НА ЛИНЕАРНА ЕКОНОМИЈА.....	262
10. 3.КРУЖНАТА ЕКОНОМИЈА: НОВА НАДЕЖ ЗА ПОСВЕТЛА ИДНИНА.....	264

11. ПРИЛОЗИ.....	269

12. ЛИТЕРАТУРА	284